

DEPREM BÖLGESİNDE KEMİRGEN KONTROLÜ İÇİN ÖNERİLER

- Afet sonrası genellikle kemirgen popülasyonunda azalma olur ve kısa dönemde kemirgen kaynaklı sorunlar genellikle yaygın değildir. Ancak bu durum bölgeden bölgeye değişkenlik gösterebilir.
- Kemirgen popülasyonlarının kendilerine yeni bir yaşam-beslenme alanı bularak yeni ekosistemlerini kurması sürecinin genellikle 6-10 aylık bir süre alabileceği belirtilmektedir.
- Kemirgen ısırıkları, idrar ve dışkılarıyla bulaşan hastalıklar önemli riskler arasındadır. Ayrıca kemirgen idrarı ve dışkıları astım belirtilerini tetikleyebilir ve alerjik belirtilere de yol açabilir.

Kemirgen varlığına dair ipuçlarına dikkat edilmelidir, bu ipuçları aşağıdaki başlıklarda sıralanabilir:

- Canlı ya da ölü kemirgenlerin görülmesi, tıkırtılarının ve kıpırtılarının fark edilmesi (Kemirgenler genellikle gece hareket etme eğilimindedirler)
- Kemirgen pislikleri, idrar kalıntılarının görülmesi (kemirgen idrarı U.V. lambalar ile görülebilmektedir, ayrıca U.V. lambalar farklı izlerin tespitinde de yararlı olabilir)
- Kemirgenlerin kullandıkları yollarda izler (Kemirgenler yuvaları ve yiyecek kaynakları arasında tekrar tekrar aynı yolları kullandıklarından buralarda izler bırakırlar).
- Sürtünme izleri (kemirgenin derisindeki yağ ve kirden oluşur ve genellikle geçtikleri yerlerin yanındaki yüzeylerde görülür).
- İzler (kemirgenler nadiren oluşturdukları yiyecek arama yollarından saparlar. Bu yollarda bıraktıkları izler onların varlığına işaret eden bir kanıt oluşturabilir. Ayak izi bırakabilirler ya da bazı yüzeyleri kemirmeleri nedeniyle bu yüzeylerde izler bırakabilirler)
- Kemirme izleri, yuvalar, oyuk ve tünellerin varlığı

Nelere dikkat edilmeli?

Açıkta yiyecek bırakılmamalıdır. Yiyecekler kemirgenlerin kemiremeyeceği özellikte ve kapaklı kaplarda saklanmalıdır.

Çöpler kapaklı kaplarda saklanmalı, sık sık ve düzenli aralıklarla toplanmalıdır.

Özellikle barınma alanlarında içerde ve dışarda açıkta evcil hayvan maması bırakılmamalıdır.

Bulaşıklar yemekten hemen sonra yıkanmalıdır.

Yemek ve yiyecek artıkları açığa dökülmemeli açıkta bırakılmamalıdır.

Özellikle gıda depolanan alanlarda ve yemek pişirme alanlarında önlemler daha kritiktir.

Barınma alanının çevresinde depolanacak malzemeler yerden en az 30 cm yüksekte olacak şekilde ve barınma alanına olabilen en uzak mesafede depolanmalıdır.

Barınma alanında içerde ve dışarda boş konserve kutuları veya içinde yiyecek artıkları bulunan kaplar açıkta bırakılmamalı, kapaklı çöp kutularına atılmalıdır.

Çevrede su birikintisine yol açabilecek malzemeler (metal içecek kutuları, boş kaplar, eski araba lastikleri vb) bulundurulmamalıdır.

Barınma alanında çim ya da çalı mevcutsa çimleri kısa tutulmalı, kemirgenlere koruma ve koruma sağlayabilecek çalılar temizlenmelidir.

Barınma alanları ile temas eden ağaç dalları veya çalılar budanmalıdır.

Kemirgenler 50 kuruş büyüklüğündeki deliklerden, bazı türleri ise daha küçük deliklerden geçebilirler.

Bu nedenle çadır/konteyner gibi yerlerde kemirgenlerin içeriye girebileceği delik ya da boşluğa izin verilmemelidir, çadır/konteynerlerin kapıları açık bırakılmamalıdır. Barınma alanının içindeki ve

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI DEPREM KAYNAKLI AFETLERE YÖNELİK TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/18)

dışındaki tüm küçük ve büyük delikler kapatılmalıdır. Bu amaçla uygun yerlerde uygun malzemeler kullanılabilir (Çimento harçlar, en az 0.5 cm ya da daha düşük çaplı, sık örgülü metal örgüler, tel ızgaralar, çelik yünler, dolgu macunları, köpükler vb.).

Kemirgen aktivitesi olan alanlarda bulunan kemirgen pislikleri, idrar kalıntıları ve yuvaları temizlenmelidir. Temizleme sırasında toz oluşturmamaya dikkat edilmelidir.

Su depoları ve su borularının kemirgenlerden korunması da önemlidir. Depo kapakları kapalı tutulmalı, depolarda havalandırma bacaları var ise bu bacalar kemirgenlerin giremeyeceği şekilde yapılmış olmalı, hasar görüp görmediği kontrol edilmelidir. Su şebekesi ya da su dağıtan boruların bütünlüğünün bozulup bozulmadığı aralıklı olarak kontrol edilmelidir.

Kontamine yüzeylerin temizlenmesi

Kemirgen idrarının, dışkısının ya da kirlenmiş yüzeylerin temizleneceği alanlar önce dezenfekte edilmeli, sonra temizlenmelidir. Dezenfeksiyon için uygun dezenfektanlar ya da 1'e 10 oranında sulandırılmış ev tipi çamaşır suyu kullanılabilir. Dezenfektan ya da klor solüsyonu temizlenecek alana, alan tamamen ıslanana kadar püskürtülmeli ve 15 dakika beklenmeli sonra temizlik yapılmalıdır.

Temizlik sırasında ya da ölü kemirgenlere, tuzaklara veya kemirgen pisliklerine dokunulması gerekiyorsa mutlaka kişisel koyucu malzeme kullanılmalıdır (Eldiven, gözlük vb).

İdrar ve dışkıları temizlemek için kâğıt havlu vb türde bir malzeme kullanılmalı, bu malzeme ile silinen idrar ve alınan dışkıları barınma yerinin içinde tutulmamalı, dışarıdaki kapalı bir çöp kutusuna atılmalıdır. Kemirgen dışkısı ve idrarı temizlendikten sonra kontamine olmuş olabilecek nesnelere dezenfekte edilmelidir.

1'e 10'luk klor solüsyonu ülkemiz şartlarında, Türkiye'de satışa sunulan ev tipi çamaşır suları(parfümsüz, yoğunlaştırılmamış, kir sökücü vb ek katkı maddesi olmayan) kullanılarak 9 bardak suya 1 bardak¹ çamaşır suyu eklenerek elde edilebilir.

Ölü kemirgenler

Kemirgenler için kapan vb kullandı ise kapanlar düzenli olarak kontrol edilmelidir.

Gerek kapanlarda gerekse de herhangi bir alanda bulunan ölü kemirgenlere 1'e 10'luk klor solüsyonu püskürtülmelidir. Eldiven giyilerek ölü kemirgen bir poşete konmalı, poşet bağlanmalı, sonra bu poşet ikinci bir plastik torbaya konmalı, kapatılmalı ve hemen en yakın kapaklı çöp kutusuna (çadır/konteyner/ev dışında bulunan) atılmalıdır. Olanak varsa kemirgen ölüleri gömülmelidir, bu amaçla 60-90 cm derinliğinde bir çukur açılmalı, gömülecek alanın su kaynaklarını kirletmeyecek bölgeler olmasına dikkat edilmelidir.

Daha sonra eldiven çıkarılmadan eller sabun ve suyla yıkanmalı ya da eldiven çıkarılmadan önce üzerine 1'e 10'luk çamaşır suyu(ya da dezenfektanlar) püskürtülmelidir. Eldivenler çıkartıldıktan sonra eller su ve sabunla iyice yıkanmalıdır.

Kapanlar yeniden kullanılacaksa bir dezenfektan veya 1'e 10'luk klor çözeltisine batırıp yıkanmalı ve ardından iyice durularak dekontamine edilmelidir.

Kemirgen yakalandıktan sonra en az 1 hafta kapan kullanımına devam edilmesi önerilmektedir.

Kullanılacak kapan, tuzak ya da yakalama yöntemlerinin seçiminin de önemli olduğu unutulmamalıdır.

Bazı yöntemler(örneğin tutkal tuzaklar) genç kemirgenleri yakalayabilmekte üreyen yetişkinleri yakalayamamaktadır.

¹ Saha şartlarında karton bardaklar kullanılabilir.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI DEPREM KAYNAKLI AFETLERE YÖNELİK TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/18)

Uzun süre kullanılmayan binalarda dikkat edilecek noktalar

Uzun süre kullanılmayan binalarda kemirgen sorunu artmış olabilir. Bu binalar yeniden kullanılmadan önce en az iki-üç gün havalandırılmalıdır.

Binada kemirgen izleri araştırılmalı eğer kemirgen varlığına dair izler bulunursa bina iyice temizlenmelidir.

Kemirgen varlığına dair izler varsa;

- Bu izlerin bulunduğu alanlar dezenfekte edilmeden temizlenmemeli ve süpürülmemelidir.
- Bu alanlar bir dezenfektan kullanarak ya da 1'e 10'luk çamaşır suyu püskürtülerek iyice ıslatılmalı ve sonrasında 15 dakika beklenmelidir.
- İdrar ve pislikleri çıkarmak için bir kâğıt havlu ya da bez kullanılabilir. Kullanılan kâğıt havlu ya da bez bina dışında kapaklı bir çöp kutusuna atılmalıdır.
- Tüm bu işlemler sırasında mutlaka eldiven kullanılmalı, sonrasında eldiven çıkartılmadan su ve sabunla yıkanmalı ya da dezenfektan/1'e 10'luk çamaşır suyu püskürtülmeli, sonra eldivenler çıkarılarak eller su ve sabunla yıkanmalıdır.

Kemirgenlerin doğrudan ya da dolaylı neden olabileceği başlıca hastalıklar

Kemirgenlerle doğrudan bulaşan ya da dolaylı temas yoluyla kemirgenlerden insanlara yayılabilen farklı coğrafyalarda görülebilen çeşitli hastalıklar bulunmaktadır. Bu hastalıklar arasında önemli olan ve dikkat edilmesi gereken bazı hastalıklar aşağıda belirtilmiştir:

Hantavirüs

Lassa ateşi

Leptospiroz

Fare ısırığı ateşi

Salmonelloz

Epidemik tifüs

Tularemia

Borrelioz

Kutanöz leishmaniasis

Pire kaynaklı (Murin) tifüs

Hymenolepis diminuta

Lyme hastalığı

Veba

Çalılık tifüsü

Kene kaynaklı tekrarlayan ateş

Kaynaklar

Güler Ç. Fare ve sıçan kontrolü. İçinde: Çevre Sağlığı (Çevre ve Ekoloji Bağlantılarıyla. Ed. Güler Ç. Yazıt yayıncılık, Ankara, 2012:1549-1570.

CDC Rodent Control After a Disaster <https://www.cdc.gov/disasters/rodents.html>

Beyazıt Üçgün A, Yavuz CI. COVID-19 Pandemisinin Hatırlattıkları: Temizlik ve Dezenfeksiyon <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1415299>

CDC. How to Control Wild Rodent Infestations. <https://www.cdc.gov/healthypets/pets/wildlife/rodent-control.html>

Bu doküman Doç. Dr. Cavit Işık YAVUZ ve Prof. Dr. Levent AKIN tarafından 01/03/2023 tarihinde hazırlanmıştır.

Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir:

Yavuz CI, Akın L.. Deprem bölgesinde kemirgen kontrolü için öneriler HÜTF Halk Sağlığı AD Deprem Nedenli Afetlerle İlgili Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2022/2023-18. [Internet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/Erişim:3.2.2023>.